

13-15 Yaş Grubu Çocuklarda Spora Katılımın Akran İlişkileri ve Sosyal Destek Alma Üzerine Etkisi

Zekai PEHLEVAN¹, Sunacan İlke BAL¹

¹Mersin Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı

Araştırma Makalesi

Öz

*Bu araştırmanın genel amacı; 13-15 yaş grubu çocuklarda spora katılımın akran ilişkileri ve sosyal destek alma üzerine etkisini incelemektir. Araştırmaya 13-15 yaş aralığında 294 öğrenci katılmıştır. Veriler, Akran İlişkileri Ölçeği (AİÖ), Sosyal İlişki Unsurları Ölçeği (SİUÖ) ve Kişisel Bilgi Formu ile toplanmıştır. Analizler yapılmadan önce normallik varsayımı için skewness, kurtosis, Box's M ($p>0.05$) ve Levene's testi ($p>0.05$) uygulanmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistiklerle birlikte, 2x2xn modeli için Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) testi kullanılmıştır. İkili gruplarda farkın anlamlılığı için bağımsız gruplar için t-testi kullanılmıştır. Hata payı 0.05 olarak alınmıştır. Yapılan analizler sonucunda; spora katılan ve katılmayan çocukların AİÖ ve SİUÖ ölçeklerinden aldıkları puanlara göre cinsiyet ve spora katılım değişkenlerinde farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu, ancak cinsiyet*spora katılım değişkenleri birlikte düşünüldüğünde ise etkileşimin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. Spora katılan çocuklar AİÖ'nin "birliktelik" alt boyutunda ve SİUÖ'nin "arkadaş desteği" alt boyutunda spora katılmayanlara oranla anlamlı biçimde yüksek puan almışlardır. SİUÖ'nin "arkadaş desteği" alt boyutunda da bireysel sporlara katılanların puanları takım sporlarına katılanların puanlarından anlamlı biçimde yüksektir. Bu nedenle; ergenlik dönemindeki çocukların psikolojik sağlığı ve sosyal ilişkilerinin geliştirilebilmesi için spora katılımlarının çevrelerince desteklenmesi, bireysel sporlara katılan çocuklara ise özellikle duyarlılık gösterilerek, duygusal ve sosyal desteğin verilmesi önerilmektedir.*

Anahtar sözcükler: Akran ilişkileri, Sosyal destek, Spora katılım, Bireysel sporlar, Takım sporları

The Effect of Participation in Sports on Peer Relations and Social Support in Children Age 13-15 Years

Abstract

*The overall purpose of this research is to evaluate the effect of participation in sports on peer relations and social support in 13-15 age group children. The participants of this study consisted of 294 students between the age of 13-15. The data were collected with the Friendship Qualities Scale (FQS), Provision of Social Relationship Scale (PSRS) and Personal Information Form. Skewness, kurtosis, Box's M ($p>0.05$) and Levene's test ($p>0.05$) were performed for normality assumption before analysis. In the analysis of the data, Multivariate Analysis of Variance (MANOVA) test was used for 2x2xn model together with descriptive statistics. The t-test was used for independent groups for significance in the binary groups. The margin of error is taken as 0.05. As a result of the analyzes; it was found that the difference in gender and sports participation variables was statistically significant compared to the scores obtained from FQS and PSRS scales of children who participated in sports and not participated in sports but the interaction was not statistically significant when gender*sports participation variables were considered together. The children who participated in the sport had a significantly higher score in the "companionship" sub-dimension of the FQS and the "friend support" sub-dimension of PSRS than those who did not participate in the sport. In the "friend support" sub-dimension of the PSRS, those who participate in individual sports are significantly higher than those who participate in team sports. Therefore; It is suggested that children participating in adolescence period should be supported by adults and friends to improve their psychological health and social relations and that children participating in individual sports should be show awareness, emotional and social support should be given to them.*

Keywords: Peer relations, Social support, Sports participation, Individual sports, Team sports

Giriş

Bireyler, yaşama dair öğrenme süreçlerini oluşturabilmek için yaşamları boyunca çevresini anlama, algılama ve uyum çabası içerisindeyler. Yaşamı algılama sürecinde kişilerin akranları ve aileleri ile ilişkilerinin ve iletişimlerinin önemi büyüktür. Akran ilişkileri, aynı yaşta ya da gelişim düzeyinde olan, benzer değer, yaşantı ve sosyal bağlamı paylaşan bireyler arasındaki karşılıklı ve devamlılık gösteren etkileşimlerin bütünü olarak tanımlanmaktadır (Gülay, 2010).

Akran ile kurulan yakın ilişkiler bireyin yaşamının her döneminde önemli olmakla beraber, özellikle psiko-sosyal değişimlerin hızlandığı ergenlik döneminde ön plana çıkmakta (Marcia, 1980), ergenlik döneminin en belirgin tanımlayıcısı (Waterman, 1982) olmakta; sosyal bağları güçlendirici, etkileşimi kolaylaştırıcı ve olumsuz duygulanımlara karşı koruyucu bir role aracılık etmektedir (Vitaro, Boivin ve Bukowski, 2011). Bu yönüyle akran ilişkileri; erken ergenlik dönemindeki bireylerde sosyal ve duygusal gelişim için önemli görülmektedir (Yörükoğlu, 2012; Hong, Espelage ve Sterzing, 2017). Bu dönemde çocuk zamanının büyük kısmını akranlarıyla geçirir ve önemli sosyal ve iletişim becerileri kazanırlar (Murphy, 2002). Akran ilişkileri aracılığı ile çocuklar; yakınlık, çatışma çözümü ve öfkeyi kontrol etme gibi becerileri de öğrenebilmektedirler (Alpa-Bilbay, 1999). Aynı zamanda bu kazanımlara ek olarak kişinin kendini tanıma sürecinde önemli bir yeri olan akran ilişkileri ile de bireyler birbirlerine destek olarak yakınlığı ve birlikteliği öğrenerek duygusal gelişimlerini pekiştirmektedirler (Yavuzer, 1999). Bununla birlikte akranlarla etkileşim öğrencinin akademik gelişimini de artırmaktadır (Ornstein ve Hunkins, 2016, s. 171).

Hirschi'nin, 'Sosyal Kontrol Teorisi'ne göre; arkadaş desteği ve akran çatışması suç işleme veya suça yönelme ile ilişkilidir. Zayıflamış sosyal bağlar başlıca suç kaynağı olduğu gibi arkadaşlıkların kopmasına de neden olmaktadır. Soğuk ve kırılabilir/hassas dostlukların ve arkadaşlığa ilişkin düşük sosyal bağların olanların sapkın davranışlar gösterme eğilimini artırdığı belirtilmektedir. Bu nedenle Hirschi, yüksek düzeyde akran desteğinin bireyi suçtan korumasını beklemektedir; çünkü güçlü sosyal bağlar suçtan korurken, yanlış insanlarla güçlü bağlar suçu artırmaktadır (Akt. Mowen ve Boman, 2017).

Hem olumlu hem de olumsuz özellikleri içinde barındıran akran ilişkileri; *birliktelik*, *çatışma*, *yardım*, *koruma* ve *yakınlık* kavramlarını içermektedir (Bukowski, Hoza ve Boivin, 1994). 'Birliktelik', bireyin akranı ile gönüllü olarak geçirdiği zamanı, 'çatışma' durumu ise arkadaşlıklardaki anlaşmazlıkları ifade etmektedir. Akran ilişkilerinde yer alan 'yardım' kavramı; adaletsizliklere karşı akranını savunma ve karşılıklı birbirlerine yardım etme durumlarını içerirken; 'koruma' kavramı ise, bireyin karşılaştıkları sorunlara akranı ile birlikte çözüm bulma süreçlerini kapsamaktadır. 'Yakınlık' ise akranların birbirine duygusal olarak bağlanması durumunu ifade etmektedir (Atik, Çoban, Çok, Doğan ve Karaman, 2014).

Sosyal bağları güçlendirici, sosyal etkileşimi kolaylaştırıcı ve olumsuz duygulanımlara karşı koruyucu olan arkadaşlık ilişkileri (Vitaro, Boivin ve Bukowski, 2011) aynı zamanda *sosyal desteği* oluşturan öğelerdendir. Çocuk gelişiminde en önemli süreçlerden biri olan sosyal destek; kişilerin bir grubun aktif üyeleri haline geldiği ve bu grup üyelerinin davranışlarını, değerlerini ve inançlarını benimsediği bir süreçtir. Bu süreçte çocuk; anne-baba, öğretmenler ve akranları ile sürekli etkileşim içerisinde (Çimen, 2000; Orçan, 2010). Dolayısıyla akran ilişkilerinin gelişmesi, sosyal ilişkilere de hız kazandırmaktadır. Sosyal destek, bireyin ya da bireylerin başka bir bireye yakınlık göstermesi ve destek olması süreci (Bates ve Toro, 1999), hizmet sağlayıcının veya alıcının algılanan en az iki kişi arasında alıcının refahını arttırmaya yönelik bir kaynak alışverişi (Shumaker ve Brownell, 1984) ve bireye aile ve arkadaşları tarafından sağlanan fiziksel ve psikolojik bir yardım olarak tanımlanmaktadır (Leavy, 1983). Bireyin, yakın çevresi tarafından destek gördüğüne olan inancı ise algılanan sosyal destek olarak ifade edilmektedir (Barrera, 1986).

Bireyin sosyal ilişkilerini oluşturan bir diğer önemli unsur ise ailedir. Aile, çocuğun ilişki kurduğu ve sosyal destek aldığı ilk birimdir (Özdemir-Topaloğlu, 2013). Ailenin sosyal desteği çocuğun zihinsel sağlığını anlamlı biçimde etkilemektedir (El-Dardiry, Dimitrakaki, Tzavara, Ravens-Sieberer ve Tountas, 2012). Erken ergenlik dönemi çocukların yetişkinlere/yakınlarına daha az güvendikleri bir dönem olmasına rağmen (Ayyash-Abdo, 2002); olumsuz akran ilişkilerinde, sosyal destek unsurlarından birisi olan ailenin uygulamalarının çocuk üzerinde etkili olmadığı; ancak okul ikliminin ve çevresinin olumsuz akran ilişkilerinde etkili olduğu rapor edilmiştir (Hong, Espelage ve Sterzing, 2017).

Diğer yandan, çocukların duygusal gelişimlerinde ailenin desteği kültür farklılıklarından etkilenmektedir (Novak ve Kawachi, 2015). Şöyle ki; Hırvatistan'da yapılan bir çalışmada; aile, okul, akran ve yakın kişilerin (komşuların) toplumsal sosyal desteğinin çocukların psikolojik sıkıntılarıyla negatif korelasyon gösterdiği bulunmuş ve ailelerin çocuklarıyla daha yakın bir işbirliği içerisinde olmaları gerektiği önerilmiştir (Novak, Milanovic, Janic, Štefan ve Kristicevic, 2016; Novak ve Kawachi, 2015). Buna rağmen, başka kültürel yapıya sahip olan Çin'de yapılan bir çalışmada; olumlu iletişim ve destek ile nitelendirilen ebeveyn-çocuk ilişkilerinin, ergenlerde daha az bildirilen ruh sağlığı ve depresif belirtiler ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Wu ve arkadaşları, 2010).

Öğrenciler, okul zamanlarında ve okul sonrası yaşamlarında akranları ile bolca vakit geçirmektedirler. Geçirdikleri bu zaman diliminin ortak noktalarından birini de spor oluşturmaktadır. Bireyin sosyalleşmesinde etkili bir role sahip olan spor, bireye sosyal kimlik kazandırarak bir gruba üye olma duygusunu yaşatmaktadır. Spor, bireyin kişiliğinin oluşmasında (Shields ve Bredemeier, 1995) ve sosyalleşmesinde (Hardin ve Greer, 2009) etkili olan bir faktördür. Bu bilgidен hareketle birey, sosyal ilişkilerde bulunarak duygusal, psikolojik ve bedensel gelişimini sağlamlaştırmaktadır. Spora katılım yalnızca bedensel uğraş olmamakla birlikte, aynı zamanda sosyal çevresiyle uyumlu olma sürecini kapsayan aktivitelerdir (Marris ve Ross, 1976, s. 17).

Sosyal hayatın bütünleşmiş bir diğer olgusu olan *spor* kavramı sosyal boyut olarak içerisinde aile, gençlik, çocuk ve sosyalleşme gibi unsurları barındırmaktadır (Yetim, 2000). Bu anlamda sosyal desteğin, fiziksel aktiviteye katılım düzeyini etkileyen bir unsur olduğu belirtilmektedir (Hünük, Özdemir, Yıldırım ve Aşçı, 2013). Sosyal destek ile fiziksel etkinlik arasında pozitif bir ilişkinin var olduğu literatürde yer almakla birlikte (Dowda, Dishman, Pfeiffer ve Pate, 2017), algılanan aile desteği çocukların ve gençlerin fiziksel aktiviteye katılım düzeyini etkileyebilmektedir (Hünük ve arkadaşları, 2013). Bununla birlikte fiziksel aktivitelere ya da spora verilen anne-baba desteğinin, çocuğun psiko-sosyal gelişimi açısından önemli olduğu da belirtilmektedir (Greenberg, Siegel ve Leitch 1983). Bu bağlamda, bireylere spor yapma alışkanlığı kazandırılabilmesinde ailelerin desteği önem kazanmaktadır (Hergüner, 1991). Dolayısıyla ergenlik dönemi çocuklarda spora katılımın akran ilişkilerinde ve sosyal destek unsurları olan aile ve arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde etkisinin belirlenmesi önemli görülmektedir. Spora katılımın bu etkilerinin belirlenmesinin; okul spor programlarını planlamada, aile ve arkadaş ilişkilerinin düzenlenmesinde, öğretim programlarının hazırlanması ve yürütülmesinde etkili olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı; 13-15 yaş grubu ortaokul öğrencilerinde spora katılımın akran ilişkileri ve sosyal destek unsurları üzerine etkisini belirlemektir. Bu genel amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır;

1. Spora katılım ve cinsiyet etkileşiminin akran ilişkileri ve sosyal destek alma üzerinde etkisi var mıdır?
2. Spora katılım akran ilişkilerinde ve sosyal destek almada fark yaratmakta mıdır?
3. Bireysel ve takım sporu biçiminde spora katılım akran ilişkileri ve sosyal destek almada fark yaratmakta mıdır?

Yöntem

Örneklem Grubu

Araştırmaya Mersin ili Toroslar ve Tarsus ilçelerindeki üç ortaokulda öğrenim gören %56.8'i kız (n=167), %43.2'si erkek (n=127) olmak üzere toplam 294 yedinci ve sekizinci sınıf öğrencisi katılmıştır. Katılanların yaş ortalaması $\bar{X}=14.04\pm.54$ 'dür ($\bar{X}_{\text{Spora katılan}}=14.09\pm.50$, $\bar{X}_{\text{Katılmayan}}=13.98\pm.57$). Katılanların %47.3'ü (n=139) spora katılmadığını, %21.1'i (n=62) bireysel sporlara katıldığını ve %31.6'sı (n=93) da takım sporlarına katıldığını belirtmişlerdir. Katılanların %41.2'sinin (n=121) en yakın arkadaşının sporcu olduğu, %58.8'inin ise (n=173) sporcu olmadığı; araştırmaya katılanların ailelerinin %37.1'inin (n=109) sportif olarak aktif ve %62.9'unun (n=185) ise aktif olmadığı belirtilmiştir. Araştırmaya katılanların ayrıntılı demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Katılanların demografik özellikleri

Değişkenler	Gruplar	f	%
Yaş	13	37	12.6
	14	209	71.1
	15	48	16.3
Cinsiyet	Kadın	167	56.8
	Erkek	127	43.2
Spora aktif katılma	Evet	154	52.4
	Hayır	139	47.6
Yapılan spor türü	Katılmıyor	139	47.6
	Bireysel	62	21.1
	Takım	93	31.6
Yakın arkadaşın spora katılımı	Evet	121	41.2
	Hayır	173	58.8
Ailenin spora katılımı	Evet	109	37.1
	Hayır	185	62.9

Veri Toplama Araçları

Akran İlişkileri Ölçeği (AİÖ), çocukların ve ergenlerin en iyi arkadaşları ile olan ilişkilerinin niteliğini ve düzeyini belirlemek amacıyla Bukowski ve arkadaşları (1994) tarafından geliştirilmiştir. Özgün ölçek 30 madde ve altı faktörlü bir yapıya sahiptir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması Atik, Çok, Çoban, Doğan ve Karaman (2014) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ile test edilmiştir. Ölçek beşli Likert tipinde, 22 madde ve beş alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar "Birliktelik", "Çatışma", "Yardım", "Koruma" ve "Yakınlık" olarak adlandırılmıştır. DFA sonuçlarına göre ölçeğin X^2/sd oranı 4.03, RMSEA değeri ise .063 olarak bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirlik analizlerine ilişkin olarak Cronbach Alfa katsayıları hesaplanmış; alt boyutlar için alfa değerleri .66 ile .86 arasında değiştiği, ölçeğin bütünü için iç tutarlılık katsayısı ise .85 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada ise; ölçeğin bütünü için güvenilirlik katsayısı .78, alt ölçekler için ise .50 ile .68 aralığında bulunmuştur. Ölçekte bulunan 5. 6. 7. ve 8. maddeler ters puanlanmaktadır. Ölçek alt boyutları bağımsız olarak da kullanılabilen, ölçekten alınabilecek puan aralığı 22 ile 110 arasında değişmektedir.

Sosyal İlişki Unsurları Ölçeği (SİÜÖ), kişilerin sosyal destek algılarını sosyal ilişki unsurlarına göre ölçmek amacıyla Turner, Frankel ve Levin (1983) tarafından

geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması Duyan, Gelbal ve Var (2013) tarafından 1070 ilköğretim öğrencisi grubunda yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği doğrulayıcı faktör analizi ile (DFA) analiz edilmiş, X^2/sd oranı 4.70, RMSEA değeri ise .06 olarak bulunmuştur. Ölçek, beşli Likert tipinde, toplam 33 madde, "Akran ilişkileri" ve "Aile desteği" olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin yapılan analizlerde; ölçeğin toplam Cronbach Alpha değeri .81 ve test-tekrar test güvenilirliği ise .85 olarak hesaplanmıştır. Alt boyutlardan "aile desteği" için Cronbach Alpha değeri .74, "arkadaş desteği" için .75'dir. Bu çalışmada ise ölçeğin toplamı için alfa değeri .70, arkadaş desteği için .68 ve aile desteği için de .64 olarak bulunmuştur. Ölçekte bulunan 7. ve 15. maddeler ters puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 33 ile 165 aralığında değişmektedir.

Kişisel Bilgi Formu, araştırmada kullanılan değişkenleri de kapsayacak biçimde araştırmacılar tarafından hazırlanmış olup; katılanların cinsiyet, yaş, spora aktif katılma durumları, en yakın arkadaşının aktif sporcu olup olmadığı ve ailede aktif spor yapanın bulunup bulunmadığına ilişkin sorulardan oluşmaktadır.

İşlem

Veriler toplanmadan önce okul yönetimlerinden izin alınmış ve gönüllü katılımcılara ölçekler sınıf ortamında uygulanmıştır. Araştırmada kullanılan veriler kağıt-kalem testi ile yüz yüze toplanmıştır. Araştırmacılar tarafından katılımcılardan en yakın arkadaşlarını dikkate alarak maddelere yanıt vermeleri istenmiştir. Toplanan 346 katılımcının verileri analiz edilmeden önce normallik testi yapılmış ve normal dağılımı bozan 52 katılımcı veri setinden silinerek 294 kişiyle analizlere devam edilmiştir. Tablo 2'de araştırmaya katılanların her bir bağımlı değişkene ilişkin ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerleri verilmiştir.

Tablo 2. Katılanların ölçeklerden aldıkları puan ortalamaları, çarpıklık ve basıklık değerleri ($N= 294$)

	Min	Max	\bar{X}	SS	Skewness	Kurtosis
AİÖ (Toplam)	2.68	5.00	4.00	.48	-.476	-.184
Birliktelik	1.00	5.00	3.22	.83	-.245	-.394
Çatışma	1.25	5.00	3.85	.84	-.579	-.126
Yardım	3.00	5.00	4.51	.56	-.998	-.150
Koruma	1.25	5.00	3.91	.85	-.612	-.321
Yakınlık	2.60	5.00	4.31	.61	-.950	.215
SİÜÖ (Toplam)	2.87	5.00	4.27	.45	-.571	-.178
Arkadaş Desteği	2.00	5.00	3.67	.58	-.240	.026
Aile Desteği	2.50	5.00	4.43	.57	-.995	.304

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel istatistiklerle birlikte (sıklık, ortalama ve yüzde oranlar), $2 \times 2 \times n$ modeli için Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) testi kullanılmıştır. MANOVA testi yapılmadan önce normallik varsayımı skewness, kurtosis, Box's M ($p > 0.05$) ve Levene's testi ($p > 0.05$) ile değerler kontrol edilmiştir. İkili gruplarda ortalamalar arasındaki farkın anlamlılığı için bağımsız gruplarda t-testi istatistik teknikleri kullanılmıştır. Gruplar arasındaki puan farklarının anlamlılığına .05 düzeyinde bakılmıştır.

Bulgular

Araştırma Grubunun Kişisel Özellikleri

Spora katılım ve cinsiyet değişkenleri etkileşiminin akran ilişkileri ve sosyal ilişki unsurları ölçeklerinden alınan puanlara etkisini belirlemek üzere yapılan MANOVA testi için her bir bağımlı değişkenin varsayımlarından olan kovaryansların eşitliği için *Box's M* testi ($p=.057$) ve hata varyansların eşitliği için bütün değişkenlere yönelik yapılan *Levene's* testi sonuçlarının ($p>.05$) önkoşulları sağladığı görülmüştür. Dağılımın normallik koşulları sağlandığı için *Wilks' Lamda* değeri esas alınarak analizlere devam edilmiştir. Spora katılan ve katılmayan çocukların *Akran İlişkileri (AİÖ)* ve *Sosyal İlişki Unsurları Ölçekleri'nden (SİÜÖ)* aldıkları puanlara göre cinsiyet değişkeninde (*Wilks' Lamda*= .938, $F=2.704$, $p=.010$; $n^2=.062$) ve spora katılım değişkeninde (*Wilks' Lamda*=.929, $F=3.094$, $p=.004$; $n^2=.071$) anlamlı bir farklılığın olduğu, ancak cinsiyet*spora katılım değişkenleri birlikte düşünüldüğünde ise etkileşimin anlamlı olmadığı görülmüştür (*Wilks' Lamda*= .985, $F=.623$, $p=.737$; $n^2=.015$). Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet ve spora katılım değişkenlerine ilişkin akran ilişkileri ve sosyal ilişki unsurları ölçeklerinden aldıkları puanlara yönelik ANOVA sonuçları Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3. Katılanların cinsiyet ve spora katılım değişkenlerine göre akran ve sosyal ilişkileri unsurları ölçeklerinden aldıkları puanlara ilişkin F testi sonuçları

Değişkenler	Alt Boyutlar	Gruplar	N	\bar{X} (Ss)	F	p	n2
Cinsiyet	Birliktelik	Kadın	167	3.14 (.85)	.001	.971	.001
		Erkek	127	3.34 (.80)			
	Çatışma	Kadın	167	3.94 (.80)	3.97	.047*	.013
		Erkek	127	3.73 (.89)			
	Yardım	Kadın	167	4.53 (.57)	.21	.644	.001
		Erkek	127	4.50 (.58)			
	Koruma	Kadın	167	3.99 (.81)	3.96	.048*	.013
		Erkek	127	3.81 (.89)			
	Yakınlık	Kadın	167	4.41 (.59)	10.17	.002*	.034
		Erkek	127	4.19 (.62)			
	Arkadaş desteği	Kadın	167	3.70 (.56)	4.22	.041*	.014
		Erkek	127	3.63 (.60)			
	Aile desteği	Kadın	167	4.45 (.58)	.54	.462	.002
		Erkek	127	4.41 (.56)			
Spora Katılım	Birliktelik	Evet	154	3.43 (.78)	16.62	.000*	.054
		Hayır	140	2.99 (.83)			
	Çatışma	Evet	154	3.81 (.91)	.05	.831	.000
		Hayır	140	3.89 (.77)			
	Yardım	Evet	154	4.49 (.59)	2.44	.119	.008
		Hayır	140	4.54 (.54)			
	Koruma	Evet	154	3.91 (.82)	.58	.448	.002
		Hayır	140	3.92 (.88)			
	Yakınlık	Evet	154	4.30 (.58)	1.09	.296	.004
		Hayır	140	4.33 (.65)			
	Arkadaş desteği	Evet	154	3.73 (.60)	6.85	.009*	.023
		Hayır	140	3.60 (.54)			
	Aile desteği	Evet	154	4.44 (.53)	.29	.593	.001
		Hayır	140	4.42 (.60)			

* $p<.05$

Tablo 3’de katılanların AİÖ’nin “Çatışma” [$F(1)=3.97, p=.047, n^2=.013$], “Koruma” [$F(1)= 3.96, p=.048, n^2=.013$] ve “Yakınlık” [$F(1)= 10.17, p= .002, n^2= .034$] alt boyutlarında *cinsiyet* değişkeni açısından anlamlı farklılık bulunmuştur. AİÖ’nin alt boyutlarına yönelik grup ortalamaları incelendiğinde; “Çatışma” boyutunda kadın katılımcılar ($\bar{X}=3.94$) erkek katılımcılardan ($\bar{X}=3.73$), “Koruma” boyutunda kız öğrencilerin ($\bar{X}=3.99$) erkek öğrencilerden ($\bar{X}=3.81$), “Yakınlık” boyutunda da yine kız öğrencilerin ($\bar{X}=4.41$) erkek öğrencilerden ($\bar{X}=4.19$) anlamlı biçimde yüksek puan aldıkları görülmektedir ($p<.05$). SİÜÖ’nin “Arkadaş desteği” alt boyutunda kız öğrenciler ($\bar{X}=3.70$) erkek öğrencilerden ($\bar{X}=3.63$) anlamlı biçimde yüksek puan almışlardır ($p<.05$).

Araştırmaya katılanların *spora katılım* değişkeni açısından her iki ölçeğin alt boyutlarından aldıkları puanlar incelendiğinde; AİÖ’nin “Birliktelik” alt boyutunda” [$F(1)= 16.62, p=.000, n^2=.054$] ve SİÜÖ’nin “Arkadaş desteği” alt boyutunda [$F(1)= 6.85, p=.009, n^2=.023$] anlamlı farklılık olduğu gözlenmiştir ($p<.05$). Gruplar arasındaki farklar incelendiğinde AİÖ’nin “Birliktelik” alt boyutunda spora katılanlar ($\bar{X}=3.43$) spora katılmayanlardan ($\bar{X}=2.99$); SİÜÖ’nin “Arkadaş desteği” alt boyutunda da yine spora katılanlar ($\bar{X}=3.73$) spora katılmayanlardan ($\bar{X}=3.60$) anlamlı biçimde yüksek puan almışlardır ($p<.05$).

Tablo 4. Katılanların bireysel ve takım sporuna katılma durumuna göre AİÖ ve SİÜÖ alt boyutlarından aldıkları puanlara ilişkin t-testi sonuçları ($sd= 153$)

Ölçekler	Alt Boyutlar	Katılım Türü	N	\bar{X} (SS)	t	p
AİÖ	Birliktelik	Bireysel	62	3.54 (.83)	1.48	.140
		Takım	93	3.35 (.74)		
	Çatışma	Bireysel	62	3.95 (.90)	1.56	.123
		Takım	93	3.72 (.90)		
	Yardım	Bireysel	62	4.40 (.56)	1.54	.121
		Takım	93	4.54 (.60)		
Koruma	Bireysel	62	4.03 (.78)	1.43	.154	
	Takım	93	3.84 (.84)			
Yakınlık	Bireysel	62	4.37 (.56)	1.24	.213	
	Takım	93	4.25 (.59)			
SİÜÖ	Arkadaş desteği	Bireysel	62	3.84 (.60)	1.97	.042*
		Takım	93	3.65 (.59)		
	Aile desteği	Bireysel	62	4.40 (.53)	.74	.462
		Takım	93	4.47 (.54)		

* $p < .05$

Tablo 4’de spora takım veya bireysel spor türü biçiminde katılma durumu değişkenine göre AİÖ’nin alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$). Ancak SİÜÖ’nin “Arkadaş desteği” alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu gözlenmektedir [$t_{(153)}=1.97; p=.049$]. Arkadaş desteği alt boyutunda gruplar arasındaki fark incelendiğinde; bireysel sporlara katılanların puanları ($\bar{X}=3.84$) takım sporlarına katılanların puanlarından ($\bar{X}=3.65$) anlamlı biçimde yüksek olduğu anlaşılmaktadır ($p<.05$).

Tartışma ve Sonuç

13-15 yaş grubu ortaokul öğrencilerinde akran ilişkileri ve sosyal destek unsurlarının spora katılım, cinsiyet ve spor türü değişkenlerine göre incelenmesi amacıyla planlanan bu araştırmada, birinci alt probleme yönelik yapılan MANOVA analizi sonuçları; spora katılan ve katılmayan çocukların Akran İlişkileri (AİÖ) ve Sosyal İlişki Unsurları Ölçekleri'nden (SİÜÖ) aldıkları puanlara göre *cinsiyet* ve *spora katılım* değişkeninde anlamlı bir farklılığın olduğunu, ancak *cinsiyet*spora katılım* değişkenleri birlikte düşünüldüğünde ise etkileşimin anlamlı olmadığını göstermiştir. Cinsiyet değişkenine göre Akran İlişkileri ve Sosyal İlişki Unsurları Ölçeği'nde farklılık bulunmuş olmasına rağmen bu farklılık araştırma problemleri arasında olmadığı için tartışma dışında bırakılmıştır.

Akran ilişkileri spora katılım durumuna göre incelendiğinde; Akran İlişkileri Ölçeği'nin "Birliktelik" alt boyutunda spora katılan grupların ortalaması, spora katılmayan gruba göre anlamlı oranda yüksek bulunmuştur (Tablo 3). Birliktelik, bireyin akranı ile gönüllü olarak geçirdiği zamanı ifade etmektedir (Atik ve arkadaşları, 2014). Spora katılan çocuklar bir takımın üyesi olarak; takım arkadaşlıkları oluşturarak, paylaşabilecekleri birçok ortak deneyimler yaşamış olmaları, onları akranlarıyla gönüllü olarak birlikte olmaya yönlendirebilmektedir. Diğer yandan, spora katılan, takım ruhunu canlı tutma ve dayanışma içerisinde olma gibi davranışlar sergilemeleri de kaçınılmaz olmaktadır. Çünkü spora katılım motivasyonlarından birisi de 'takım üyeliği/takım ruhu'dur (Gill, Gross ve Huddleston, 1983; Oyar, Aşçı, Çelebi ve Mülazımoğlu, 2001). Dolayısıyla bu katılım motivasyonu spora katılan çocuğun akranlarıyla birlikte gönüllü olarak zaman geçirme sonucunu doğurmaktadır. Spora katılan çocukların akranlarıyla olan birlikteliğinde fark yaratmış olması, sporun bütünleştirici ve sosyalleştirici özelliğinden de kaynaklanıyor olabilir. Çünkü sporun bütünleştirici ve sosyal bir olgu olduğu (Coakley, 2001, s.82) belirtilmektedir.

Sosyal İlişki Unsurları Ölçeği'nin "Arkadaş desteği" alt boyutunda da yine spora katılanlar spora katılmayanlardan anlamlı biçimde yüksek puan almışlardır (Tablo 3). Bu sonuca göre spora katılımın, çocukların arkadaş desteği almalarında etkili olduğu ve spora katılanların arkadaş desteğine spora katılmayanlara oranla daha fazla ihtiyaç duydukları ileri sürülebilir. Çünkü çok boyutlu bir yapı gösteren sosyal destek almada (Rees ve Hardy, 2000; Rees, Hardy & Evans, 2007) arkadaş desteği, hem duygusal ve hem de saygı görme ihtiyacını karşılayabilmektedir. Diğer yandan, yapılan çalışmalarda; algılanan ve verilen sosyal desteğin sporcuların performansları üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu (Freeman ve Rees, 2008), spor yaralanmalarına karşı verilen psikolojik tepkilerde sosyal destek alanların stresle başa çıkma ve iyileşme süreçlerini başarılı geçirdiklerini belirtilmektedir (Rees, Mitchell, Evans ve Hardy, 2010). Spora katılım, çocukların hoşlandığı bir olgu olmasının yanı sıra yeni arkadaşlıklar edinmede fırsatlar yaratması açısından da büyük bir motivasyon kaynağı olarak görülmektedir (Gould, 2003, s. 496). Çocuğun psikolojik gelişiminde arkadaş ve akran grupları büyük bir rol oynamakta ve akran ilişkileri bir çocuğun kabul edilme ihtiyacı, özsaygı ve motivasyonu ile bağlantılıdır (Gould, 2003, s. 497). Örneğin, Weiss, Smith ve Theebom

(1996) yaptıkları çalışmada; spora katılan 8-16 yaş grubu çocukların takım arkadaşlarıyla zaman geçirdiklerini, birlikte oyun oynamaktan hoşlandıklarını, özsaygılarının arttığını, okul ortamında birbirlerine yardım ettiklerini, birbirlerini olumsuz davranışlardan koruduklarını, birbirlerine kibar davrandıklarını, ilgilerini paylaştıklarını, birbirlerine duygusal destek olduklarını, çatışmadan sakındıklarını ve çatışmaları çözebildiklerini bildirmişlerdir. Bu nedenle Smith (1999), pozitif arkadaş ve akran ilişkilerini iyileştirmek için çocukların fiziksel aktiviteye katılmalarını önermektedir. Bu bağlamda, arkadaş desteği alt boyutunda, spora katılanların katılmayanlara oranla daha fazla arkadaş desteğine ihtiyaç duydukları, destek aldıkları ve aynı zamanda spora katılımın arkadaş çevrelerinin genişlemesinde etkili olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, spora katılan çocukların sporda başarılı olma arzu ve beklentileri, sosyal destek unsurlarından olan arkadaş desteğine ihtiyaç duyuyor olmalarından da kaynaklandığı ileri sürülebilir. Ayrıca, spora katılan çocukların daha fazla arkadaş desteği görüyor olmaları bu ihtiyaçla birlikte akranlar ve arkadaş grubu arasında belli bir statüye sahip olma durumu arkadaş desteğinin kendiliğinden oluşmasında etkili olmuş olabilir. Yapılan araştırmalarda da her hangi bir sosyal etkinliğe katılan çocukların çevrelerinde daha fazla ilgi odağı olduklarına yönelik bulgular elde edilmiştir (Özdemir-Topaloğlu, 2013).

Sosyal İlişki Unsurları Ölçeği'nin "Arkadaş desteği" alt boyutunda bireysel sporlara katılanlar takım sporlarına katılanlardan istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha yüksek puan almışlardır (Tablo 4). Bireysel sporlara katılanların arkadaş desteği alt boyutunda daha yüksek puanlar almış olmaları bir çok nedenle açıklanabilir. Şöyle ki; takım sporuna katılan çocukların psikolojik olarak yarış skorlarına ilişkin sonuçların takım üyelerince paylaşıldığından dolayı fazlasıyla arkadaş desteğine ihtiyaç duymadıkları, ancak bireysel spor yapanlarda ise sonuçları kişiye/sporcuya ait olduğundan sonucu paylaşma ihtiyacından dolayı arkadaş desteğine gereksinim duymasından kaynaklanabilir. Örneğin, bir takım sporcusu takımının elde ettiği sonuçlarından dolayı kendisini fazlasıyla sorumlu görmediği için bunu paylaşacağı arkadaşına da ihtiyaç duymayabilir; fakat, bireysel spora katılan bir çocuğun elde ettiği başarı veya başarısızlık durumunu başkasına yükleme yerine kendini sorumlu görmesinden dolayı, paylaşma ihtiyacı duyabilir. Çünkü ergenlik döneminde çocuk elde ettiği başarısızlığı yüklenecek olgunluğa sahip olmadığı (Steinberg, 1999, s. 35), başkasını suçlayacak kimsenin olmamasından dolayı hayal kırıklığına uğradığı için bunu dengeleyebilecek birilerine ihtiyaç duyabilir. Bu durum bireysel spora katılanların daha fazla arkadaş desteğine ihtiyaç duymasına neden olmuş olabilir. Yapılan çalışmalarda; bireysel spor yapanların daha saldırgan davranışlar sergiliyor olmaları rekabet ortamında bütün sonuçlardan kendilerinin sorumlu tutulmasından kaynaklandığı biçiminde açıklanabilmektedir (Tutkun, Güner, Ağaoğlu ve Soslu, 2010). Saldırganlık teorileri incelendiğinde, Engellenme-Saldırganlık Teorisi'ne göre (Frustration-Aggression Theory), beklentilerine ulaşamayan bireyler, sonucu yükleyecekleri yani suçlayacakları birileri yoksa saldırgan davranışlar sergileme eğilimi göstermekte (Gould, 2003, s. 515) ve bu saldırganlığı da daha fazla bireysel spora katılanların sergiliyor olmaları (Tutkun ve arkadaşları, 2010), bireysel spora katılanların arkadaş desteğine takım sporuna katılanlara oranla daha fazla ihtiyaç duyuyor olmalarıyla açıklanabilir.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak, 13-15 yaş grubu ortaokul öğrencilerinin akran ilişkilerinde ve sosyal ilişki unsurlarında (aile ve arkadaş desteği) spora katılım etkili olmaktadır. Spora katılım arkadaş ilişkilerinde birlikte zaman geçirmede de etkili olmaktadır. Ayrıca spora katılım arkadaş desteği alma oranını artırmaktadır. Bununla birlikte bireysel sporlara katılan çocuklarında yine takım sporlarına katılanlara oranla daha fazla arkadaş desteği aldıkları, yani spor türünün sosyal destek unsurları üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Başka bir ifadeyle, ergenlik dönemindeki çocuklarda nitelikli arkadaş ilişkisi ve arkadaş desteği almada spora katılım etkili olmaktadır. Bu nedenle; ergenlik dönemindeki çocukların ruh sağlığı ve sosyal ilişkilerinin geliştirilebilmesi için spora katılımlarının desteklenmesi, bireysel sporlara katılan çocuklara ayrı bir özenin gösterilmesi, duyarlı davranılması ve onlara duygusal ve sosyal desteğin verilmesi önerilebilir.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Doç. Dr. Zekai PEHLEVAN
Mersin Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: zpehlivan@mersin.edu.tr
Telefon No: 0532 4752002
Faks No: 0324 3610127

Kaynaklar

1. **Alpa-Bilbay, A.** (1999). *Effectiveness of a social skills training program to enhance the peer relations of low accepted fourth grade children* (Unpublished master's thesis). Bogazici University, Istanbul.
2. **Atik, Z. E., Çoban, A. E., Çok, F., Doğan, T., ve Karaman, N. G.** (2014). Akran ilişkileri ölçeği'nin türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(2), 433-446.
3. **Ayyash-Abdo, H.** (2002). Adolescent suicide: An ecological approach. *Psychology in the Schools*, 39, 459-475.
4. **Barrerra, M.** (1986). Distinction between social support concepts, measures, and models. *American Journal of Community Psychology*, 14, 413-445.
5. **Bates, D. S., & Toro, P. A.** (1999). Developing measures to assess social support among homeless and poor people. *Journal of Community Psychology*, 27(2), 137-156.
6. **Bukowski, W. M., Hoza, B., & Boivin, M.** (1994). Measuring friendship quality during preandearly adolescence: The development and psychometric properties of the Friendship Qualities Scale. *Journal of Social and Personal Relationships*, 11, 471-84.
7. **Coakley, J.** (2001). *Sports in society: Issues and controversies* (Seventh Edition). New York: McGraw-Hill.
8. **Çimen, S.** (2000). *Ankara'da üniversite anaokullarına devam eden beş altı yaş çocuklarının psiko-sosyal gelişimlerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara.

9. **Dowda, M., Dishman, R. K., Pfeiffer, K., & Pate, R. R.** (2007). Family support for physical activity in girls from 8th to 12th grade in South Carolina. *Preventive Medicine*, 44, 153-159.
10. **Duyan, V., Gelbal, S., ve Var, E. Ç.** (2013). The adaptation study of the provision of social relations scale to Turkish. *Hacettepe University Journal of Education*, 44, 159-169.
11. **El-Dardiry, G., Dimitrakaki, C., Tzavara, C., Ravens-Sieberer, U., & Tountas, Y.** (2012). Child health-related quality of life and parental social capital in Greece: An exploratory study. *Social Indicators Research*, 105(1), 75-92, doi. 10.1007/s11205-010-9764-7.
12. **Freeman, P., & Rees, T.** (2008) The effects of perceived and received support on objective performance outcome. *European Journal of Sport Science*, 8(6), 359-368, doi. 10.1080/17461390802261439, Erişim adresi: <http://www.tandfonline.com/loi/tejs20>
13. **Gill, D. L., Gross J. B., & Huddleston, S.** (1983). Participation motivation in young sports. *International Journal of Sport Psychology*, 14, 1-14.
14. **Gould, D.** (2003). *Foundations of Sport and Exercise Psychology* (3th Ed.). USA: Human Kinetics, Champaign, IL.
15. **Greenberg, T., Siegel, J., & Leitch, C.** (1983). The nature and importance of attachment relationships to parents and peers during adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 12, 373-386.
16. **Gülay, H.** (2010). *Okulöncesi Dönemde Akran İlişkileri* (Birinci Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
17. **Hardin, M., & Greer, J. D.** (2009). The influence of gender-role socialization, media use and sports participation on perceptions of gender-appropriate sports. *Journal of Sport Behavior*, 32(2), 207-226.
18. **Hergüner, G.** (1991). Çocuğun spora yönelmesinde ailenin rolü ve önemi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 91-95.
19. **Hong, J. S., Espelage, D. L., & Sterzing, P. R.** (2017). Understanding the antecedents of adverse peer relationships among early adolescents in the united states: An ecological systems analysis. *Youth & Society*, 49(8), 999-1022, doi. 10.1177/0044118X15569215.
20. **Hünük, D., Özdemir, R. A., Yıldırım, G. ve Aşçı, H.** (2013). 6-8. Sınıf öğrencilerinin fiziksel aktiviteye katılımında algıladıkları sosyal desteğin rolü. *Eğitim ve Bilim*, 38(170), 3-18.
21. **Leavy, R. L.** (1983). Social support and psychological disorder: A review. *Journal of Community Psychology*, 11(1), 3-21.
22. **Marcia, J. E.** (1980). Identity and adolescence. In J. Adelson (Ed.), *Handbook of Adolescent Psychology* (pp. 159-187). New York: Wiley.
23. **Marris, M., & Ross, W.** (1976). *Quines book of olympic records* (s. 17). Bamdam Books, Newyork. 10.1177/0011128717738232.
24. **Murphy, B. C.** (2002). An integrative examination of peer conflict: Children's reported goals, emotions, and behaviors. *Social Development*, 11, 534-557.
25. **Novak, D., & Kawachi, I.** (2015). Influence of different domains of social capital on psychological distress among Croatian high school students. *International Journal of Mental Health Systems*. 9(18), doi. 10.1186/s13033-015-0010-1.
26. **Novak, D., Milanovic, I., Janic, S. R, Štefan, L., & Kristicevic, T.** (2016). The influence of social capital domains on selfrated health among Serbian high-school students? A school-based cross-sectional study. *Journal of Sports Science and Medicine*, 5(2), 33-38.
27. **Orçan, M.** (2010). Sosyal gelişim. M. E. Deniz (Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim içinde* (s. 126-174). İstanbul: Maya Akademi.
28. **Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P.** (2016). *Eğitim programı: Temelleri, ilkeleri ve sorunlar* (A. Arı, Çev.) (2. Baskı). Konya: Eğitim Yayınları.

29. **Oyar, Z. B., Aşçı, F. H., Çelebi, M., ve Mülazımoğlu, Ö.** (2001). Spora katılım güdüsü ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Spor Bilimleri Dergisi*, 12(2), 21-32.
30. **Özdemir-Topaloğlu, A.** (2013). *Etkinlik temelli sosyal beceri eğitiminin çocukların akran ilişkilerine etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Konya. Erişim adresi: <http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/>
31. **Rees, T., & Hardy, L.** (2000). An examination of the social support experiences of highlevel sports performers. *The Sport Psychologist*, 14, 327-347.
32. **Rees, T., Hardy, L., & Evans, L.** (2007). Construct validity of the social support survey in sport. *Psychology of Sport and Exercise*, 8, 355-368. doi:10.1016/ J.Psychsport.2006.06.005
33. **Rees, T., Mitchell, I., Evans, L., & Hardy, L.** (2010). Stressors, social support and psychological responses to sport injury in high- and low-performance standard participants. *Psychology of Sport and Exercise*, 11, 505-512, Erişim adresi: www.elsevier.com/locate/psychsport
34. **Shields, D. L. L., & Bredemeier, B. J. L.** (1995). *Character development and physical activity*. England: Human Kinetics, Champaign, IL.
35. **Shumaker, S. A., & Brownell, A.** (1984). Toward a theory of social support: Closing conceptual gaps. *Journal of Sociat Issues*, 40(4), 11-36.
36. **Smith, A.** (1999). Perceptions of peer relationships and physical activity in early adolescence. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 21, 329-350.
37. **Steinberg, L.** (1999). *Adolescence* (15th), USA: The McGraw-Hill Companies, Inc.
38. **Turner, R. J., Frankel, B. G., & Levin, D. M.** (1983). Social support: conceptualization, measurement, and implications for mental health. In J. R. Greeley (Ed.), *Research in community and mental health* (pp. 67-111). Greenwich, CT: JAI Press.
39. **Tutkun, E., Güner, B. Ç., Ağaoglu, S. A., ve Soslu, R.** (2010). Takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin değerlendirilmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 23-29. Erişim adresi: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/omuspd/>
40. **Vituro, F., Boivin, M., & Bukowski, W. M.** (2011). The role of friendship in child and adolescent psychosocial development. In K. H. Rubbin, W. M. Bukowski, & B. Laursen (Eds.), *Handbook of peer interactions, relations, and groups* (pp. 570-571). NY: The Guilford Press.
41. **Waterman, A. S.** (1982). Identity development from adolescence to adulthood: An extension of theory and a review of research. *Developmental Psychology*, 18(3), 341-358.
42. **Weiss, M. R., Smitt, A. L., & Theeboom, M.** (1996). "That's what friends are for": Childeren's and teenagers' perceptions of peer relationships and the sport domain. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 18, 347-379.
43. **Wu, Q., Xie, B., Chou, C.P., Palmer, P. H., Gallaheer, P. E., & Johnson, C. A.** (2010). Understanding the effect of social capital on the depression of urban chinese adolescents: an integrative framework. *Am J Community Psychol*, 45(1-2), 1-16. Doi: 10.1007/s10464-009-9284-2.
44. **Yavuzer, H.** (1999). *Ana baba ve çocuk*. (12. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
45. **Yetim, A.** (2000). Sporun sosyal görünümü. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5(1), 63-72.
46. **Yörükoğlu, A.** (2012). *Gençlik çağı ruh sağlığı ve ruhsal sorunlar*. İstanbul: Özgür Yayınevi.